

Współpraca poradni psychologiczno-pedagogicznych ze szkolnymi doradcami zawodu

Przygotowanie uczniów do prawidłowego planowania drogi życiowej, wyboru kierunku dalszego kształcenia jest jednym z głównych zadań szkoły. Rynek pracy w obecnych czasach stawia przed absolwentami nowe dodatkowe wymagania dotyczące nie tylko wiedzy i kwalifikacji zawodowych, ale i zdobywania umiejętności poznawczych i społecznych pozwalających na rozwiązywanie różnych problemów, radzenie sobie w rzeczywistości, którą cechuje wielokierunkowość i zmienność. Szkoła ma najogólniej mówiąc dwa główne zadania: uczyć i wychowywać. Poradnictwo zawodowe łącząc się z nimi obydwoma nabiera coraz większego znaczenia w programach wychowawczych szkoły. Dzieci ucząc się zdobywają ogólną wiedzę o otaczającej rzeczywistości, której jednym z elementów jest świat pracy i rozbudowują swoje zainteresowania. W procesie wychowania uczeń powinien nabyć odpowiednich kompetencji społecznych, ukształtować pozytywny stosunek do obowiązków, pracy, rozbudzić ambicje i poczucie odpowiedzialności.

Do niedawna obowiązek przygotowania uczniów do podjęcia decyzji zawodowej spoczywał na pedagogu szkolnym, który chętnie współpracował w tym zakresie z pracownikami działu zawodowego poradni psychologiczno-pedagogicznych. Przemiany gospodarcze, które nastąpiły po roku 1989 spowodowały szereg problemów łączących się z prowadzeniem orientacji i doradztwa zawodowego. Pojawiło się zjawisko bezrobocia, przyszłość jednostki staje się coraz mniej przewidywalna (także w aspekcie zawodowym), zachodzą zmiany w hierarchii wartości, jednostka poddawana jest coraz większej presji informacyjnej. Na tym tle ujawniła się potrzeba pełniejszego przygotowania uczniów, stymulacji ich rozwoju zawodowego, dlatego, że ta decyzja stała się trudniejsza, gdyż zmiany na rynku pracy są bardzo dynamiczne i mało przewidywalne. Samo dokonanie przez ucznia III klasy gimnazjum wyboru kierunku dalszego kształcenia nie wystarczy. Musi on mieć świadomość, że tempo zmian w nauce, technice, gospodarce wymusza jak najszerszy profil kształcenia, konieczność stałego doskonalenia się zawodowego, kilkakrotnych zmian zawodów, miejsc zatrudnienia, stanowisk. Dawniej jedna decyzja zawodowa przeważnie wystarczała, zawód był na całe życie. Rodzice mogli dziecku w tym pomóc. Obecnie boją się ingerować w jego wybory, bo rynek pracy jest trudny do prognozowania, szczególnie dla niefachowców. Jedyne, co mogą mu radzić, to zdobycie jak najwięcej różnorodnych umiejętności. Ale generalnie dominuje u rodziców po-

---

¹ Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 9 we Wrocławiu.

czucie bezradności i lęku przed przyszłością. W związku z tym zaznaczył się wzrost zapotrzebowania na usługi doradcze, lecz dostępność do nich jest ograniczona. Działy poradnictwa zawodowego w poradniach psychologiczno-pedagogicznych realizowały swoje zadania w tym zakresie w postaci różnych form pomocy grupowej (warsztaty, pogadanki, zajęcia aktywizujące) i doradztwa indywidualnego. Szczupła obsada kadrowa nie pozwalała na objęcie opieką wszystkich uczniów z rejonowych szkół. Uczeń z zagadnieniami wyboru zawodu i drogi edukacyjnej stykał się w szkole najwyżej kilkakrotnie a często tylko jednorazowo. W krajach Unii Europejskiej wszyscy uczniowie mają zagwarantowaną powszechność i dostępność profesjonalnych usług na terenie szkoły lub w specjalistycznych centrach. Wzorując się na tych standardach, także i w Polsce na mocy Rozporządzenia MENiS z dnia 7.01.2003 r. utworzono stanowisko szkolnego doradcy zawodowego. Pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych z zadowoleniem przyjęli powołanie nowej grupy doradców – osób odpowiedzialnych za organizację i funkcjonowanie wewnątrzszkolnego systemu poradnictwa. Przede wszystkim jest to z korzyścią dla ucznia. Podczas nauki w szkole może on wielokrotnie stykać się z problematyką podejmowania decyzji zawodowych i planowania kariery w różnych aspektach. Takie kompleksowe działanie daje możliwość długofalowego oddziaływania na ucznia, tak, by mógł on w przyszłości osiągnąć satysfakcjonujące życie zawodowe. Poradnie tych możliwości nie mają. Nie są również usytuowane tak blisko ucznia i tak łatwo dostępne. Mogą natomiast (jak piszą Grażyna Sołtysińska z KOWEZ-u i Stefania Karolak z PP-P. Nr 9 w Warszawie) i chcą pełnić funkcję zaplecza metodycznego i instruktazowego dla szkolnych doradców zawodu i nastawić się na doradztwo indywidualne. Na razie jednak zmian w funkcjonowaniu działów poradnictwa zawodowego nie ma. Szkolni doradcy zaczęli funkcjonować dopiero w nielicznych placówkach. Są to już jednak oznaki, że nowoczesne poradnictwo zawodowe w Polsce ruszyło.

Zadaniami pracowników działu poradnictwa zawodowego w poradni psychologiczno-pedagogicznej są (cyt. za dyr. Ewą Jańczak-Obst):

- prowadzenie różnych form orientacji i doradztwa zawodowego;
- rozpoznawanie możliwości psychofizycznych uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych;
- zapewnienie specjalistycznej pomocy uczniom w podejmowaniu optymalnej decyzji w zakresie prawidłowego wyboru zawodu i kierunku kształcenia;
- praca nad kształtowaniem u młodzieży aktywnej postawy wobec życia zawodowego;
- uświadomienie uczniom konieczności konfrontowania swoich predyspozycji psychofizycznych, potrzeb i wartości z obiektywnymi wymaganiami stawianymi przez zawody i rynek pracy;
- udzielanie pomocy specjalistycznej szkołom w prowadzeniu orientacji szkolno-zawodowej;
- udzielanie pomocy rodzicom i wspieranie ich w ich roli doradczej;

- systematyczne śledzenie zmian na rynku pracy dotyczących zawodów rozwijających się i zawodów o obniżającej się zatrudnialności oraz zmian w sposobie zatrudniania.

Te zadania poradnia realizuje wykorzystując różne formy i metody pracy – warsztaty wyboru zawodu dla uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych, warsztaty antystresowe, autoprezentacji i in., poradnictwo indywidualne i grupowe (pogadanki dla rodziców, spotkania informacyjne z klasami nt. oferty edukacyjnej i naboru, dyżury w szkołach). Pracownicy poradni gromadzą i udostępniają różnorodne informacje o szkołach, zawodach, rynku pracy, trendach rozwoju gospodarki, instytucjach współpracujących, oraz wykonują badania diagnostyczne określające zainteresowania i preferencje zawodowe, poziom intelektualny, cechy osobowości, samoocenę, aspiracje edukacyjne i zawodowe, system wartości i prowadzą doradztwo indywidualne.

A jakie są ogólne zadania szkolnego doradcy zawodowego?

- przygotowanie ucznia do planowania drogi zawodowej poprzez udział w zajęciach grupowych i indywidualnych, które mają na celu zaznajomienie go z czynnikami wyboru zawodu, z zagadnieniami świata pracy, prawidłami rządzącymi rynkiem pracy, poznanie zawodów i możliwości kształcenia;
- przygotowanie ucznia do podjęcia pracy w zawodzie najlepiej zaspokajającym potrzeby samorealizacji, satysfakcji;
- umożliwienie uczniowi poznania siebie w kontekście wyboru zawodu i pracy;
- wskazanie źródeł informacji;
- przygotowanie do radzenia sobie w sytuacjach trudnych – zdawania egzaminów, poszukiwania pracy, rozmowy kwalifikacyjnej, wypełnianie dokumentów, itp.;
- wspieranie rodziców i nauczycieli w ich działaniach doradczych;
- gromadzenie materiałów informacyjno-doradczych na potrzeby odbiorców;
- przygotowanie wewnątrzszkolnego systemu poradnictwa zawodowego.

W wyniku tych oddziaływań szkolnego doradcy zawodu uczeń podejmujący decyzję zawodową:

- zna i rozumie znaczenie poszczególnych czynników decyzyjnych
- potrafi korzystać z zasobów informacyjnych
- świadomie i aktywnie planuje swoje życie zawodowe mając świadomość zmienności i „mozaikowości” (jak to określa prof. Bożena Wojtasik) obszaru działań zawodowych.

Te zadania doradców w obu instytucjach w bardzo dużej mierze pokrywają się. W związku z tym główną rolą specjalistów w poradni w stosunku do osób poddanych w szkole oddziaływaniom szkolnego doradcy jest indywidualna pomoc w podejmowaniu decyzji. Doradztwo – będąc zwieńczeniem orientacji zawodowej, musi uwzględniać całościową sytuację, w której się uczeń znajduje. Prowadzone jest w kompleksowy sposób, tzn. w wymagających tego przypadkach obejmuje tak zwane „poradnictwo życiowe”, gdyż dotyczy też trudności w kontaktach społecz-

nych, w uczeniu się, w problemach osobistych. Nie można tego pomijać, gdyż te sfery wzajemnie się przenikają. Obejmuje ono:

1. badanie predyspozycji psychofizycznych ucznia, jego samooceny, potrzeb, wiedzy, zainteresowań, świadomości celów i systemu wartości oraz stanu zdrowia (tzw. czynniki wewnętrzne);
2. poznanie sytuacji rodzinnej – środowiska zawodowego rodziców, wartości związanych z pracą preferowanych w rodzinie, możliwości finansowych rodziny w perspektywie kształcenia odpłatnego, doświadczeń rodzinnych dotyczących sytuacji trudnych zawodowo, jak np. bezrobocie;
3. rozmowę doradczą.

W wyniku doradztwa uczeń poznaje własne szanse, możliwości i ograniczenia i może świadomie planować swoje życie zawodowe.

Doradztwo należy i do zadań szkolnego doradcy i pracownika poradni. Jednak część czynników wewnętrznych możliwa jest do określenia po zastosowaniu badań psychologicznych (więc w poradni psychologiczno-pedagogicznej). Również czasem trudne sytuacje rodzinne lub stan zdrowia mogą być przeszkodą do ich ujawniania przez ucznia wobec pracownika szkoły. Łatwiej może mu być na „neutralnym” gruncie pozaszkolnym – w poradni.

Poradnia może również pomóc doradcom szkolnym w:

- konstruowaniu różnych scenariuszy zajęć warsztatowych
- diagnozowaniu i planowaniu kariery zawodowej z uczniami mającymi duże trudności w podjęciu decyzji, szczególnie osób niezdecydowanych, osób o wszechstronnych zainteresowaniach i osób mało aktywnych i posiadających małą świadomość swoich cech
- diagnozowaniu uczniów z ograniczeniami zdrowotnymi i wydawanie im stosownych opinii lub orzeczeń do szkolnictwa specjalnego
- badaniach i opiniowaniu uczniów młodocianych podejmujących pracę przed ukończeniem 16 roku życia
- badaniach i opiniowaniu uczniów nie radzących sobie z nauką i kierowanych do klas przysposabiających do pracy.

My – pracownice Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej Nr 9 we Wrocławiu tak właśnie sobie zaplanowałyśmy współpracę ze szkolnymi doradcami zawodu. Natomiast dla szkół, w których nie ma doradcy, mamy ofertę tradycyjną obejmującą orientację i doradztwo. Na zebraniu roboczym pedagogów i doradców z pracownikami działu zawodowego naszej poradni zainicjowałyśmy utworzenie grupy wsparcia dla doradców zawodu, do której już zapisało się kilka osób. Według naszego projektu spotkania w tej grupie będą miały na celu wzajemną wymianę doświadczeń, informacji i materiałów metodycznych, pomoc w rozwiązywaniu problemów, wspólne opracowywanie metod pracy, konstruowanie scenariuszy, przewidziane są również zajęcia pokazowe pracy z młodzieżą, rodzicami oraz konsultacje trudnych przypadków. Myśl przewodnią tej współpracy to cel: lepsza jakość doradztwa dzięki lepszemu skorelowaniu czynności doradczych z potrzebami uczniów oraz poprawa warunków pracy poprzez unikanie powielania tej samej pracy. Na razie jest tak, że „każdy sobie rzepkę skrobie”, na własną rękę wyszukuje informacje, wyważa otwarte drzwi wymyślając scenariusze zajęć, które już ktoś wcześniej zrobił. Uwa-

zamy więc, że przydałby się nam własny system, dopóki nie doczekamy się wdrożenia profesjonalnego Systemu Informacji Zawodowej, który integrowałby działania wszystkich resortów i instytucji działających w tym obszarze i gromadziłby, standaryzował, klasyfikował, przetwarzał, opiniował i upowszechniał informację zawodową (o założeniach funkcjonowania tego systemu pisali Wojciech Kreft, Helena Legutko i Małgorzata Jeżewska-Maicka w swoim artykule w Materiałach Światowego Kongresu Poradnictwa Zawodowego z 2002 roku). Gdyby w innych ośrodkach też powstały takie grupy, obojętnie z czyjej inicjatywy – doradców szkolnych, czy poradni – możnaby stworzyć całą sieć. Taki wniosek chcielibyśmy postawić, żeby tę ideę upowszechnić.